

чинників: християнізація Європи, зміна функцій, покладених на коней тощо. Вживання конини могло здійснюватися лише у надзвичайних умовах: голод, зокрема спричинений облогою поселення. Малоімовірно, що мешканці неукріпленого поселення могли перебувати тривалий час в умовах облоги. Натомість, кінське м'ясо продовжували споживати кочівники. Вживання конини разом із відсутністю знахідок кісток свині може вказувати на му-

сульманське віросповідання людей, сліди перебування яких і відображені в артефактних знахідках із пам'ятки.

Наступні дослідження пам'ятки можуть бути спрямовані на збір кісткових решток з території окремих сірих плям та з простору навколо, зборі кісткових матеріалів у результаті шурфування (зокрема через просіювання ґрунту) та загальному збільшенні об'єму матеріалів.

М. Кублій

АРХЕОЗООЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ БАСІВСЬКОГО ГОРОДИЩА ЗА МАТЕРІАЛАМИ РОЗКОПОК 2022 р.

Із Басівського городища, досліджуваного в 2022 р. експедицією під керівництвом м. н. с. А. Коржа, отримано 691 фрагмент кісток ссавців, датованих скіфським періодом. Розкопки відбувалися у трьох місцях: поселення 3, поселення в уроч. «Кругляк» і поселення в уроч. «Галаманжино». Найбільшу кількість матеріалів отримано із поселення 3 – 613 фрагментів кісток, із уроч. «Кругляк» – 59 фрагментів, із «Галаманжино» – 19 фрагментів. Серед усіх кісток ссавців визначити до рівня виду (типу) і до анатомічної приналежності вдалося 470 кісток або ж 68,02 %, із них із поселення 3 – 425 кісток, з уроч. «Кругляк» і «Галаманжино» – 33 і 12 відповідно.

За станом подрібненості кісткового матеріалу абсолютна його більшість належала до кухонних відходів. На 31 фрагменті виявлено сліди ділення туш тварин гострими предметами. Такі сліди траплялися переважно на м'ясних частинах скелета, хоча у декількох випадках трапилися порізи і не на м'ясних. На 20 фрагментах знайдено сліди, які свідчили про обгризання кісток собаками. Ці дві ознаки є додатковими свідченнями належності матеріалу до кухонних відходів.

Чотири фрагменти кісток мали обпалення чорного кольору. Такого забарвлення кістка набуває під час горіння при температурі 300–400 °С.

Найбільша кількість кісток (250 од.) належала корові. Щоправда, дві таранні кістки мали значно більші розміри і питому вагу як для домашніх корів, тож могли належати туру або зубру, ідентифікація яких по цій кістці за морфологічними ознаками не-

можлива. Корова представлена усіма анатомічними частинами скелета. Наявність м'ясних частин таких, як фаланги пальців, насамперед III фаланги, вказує на забій тварин на пам'ятці.

Оскільки кістки корови належать до кухонних відходів, абсолютна більшість кісток сильно фрагментована. Лише дрібні кістки кінцівок збереглися цілими, а також невелика кількість метаподіальних кісток. Відповідно, зняття промірів для встановлення породних характеристик було ускладненим. Встановити висоту в загривку вдалося за єдиною цілою п'ястковою кісткою. Вона становила 113,5 см. Ще однією характерною породною ознакою, яку вдалося простежити за кістковим матеріалом, є безрогість. При вибірці в 250 кісток корови не виявлено жодного рогового стрижня. За спостереженнями археозоологів, для встановлення факту вирощування безрогих порід треба, щоб кількість рогових стрижнів на пам'ятці була менше 1 % від загальної кількості кісток корови. Таку ж тенденцію щодо безрогості простежено на низці лісостепових пам'яток скіфського часу, а також у поселеннях Північного Причорномор'я античності, що, на думку О. Журавльова, вказувало на наявність економічних зв'язків між населенням цих регіонів. Щоправда, на досліджуваній автором скіфській пам'ятці Северинівка (Вінницька обл.) було виявлено достатню кількість рогових стрижнів, аби вважати, що там розводилися рогаті породи корів.

За станом приростання епіфізів, а також станом зубної системи, можна вважати, що забій абсолютної більшості корів відбувався

у дорослому віці або ж принаймні при досягненні достатньої м'язової маси і зросту.

Кісток дрібної рогатої худоби виявлено 57 од. З них лише за однією вдалося ідентифікувати до виду. Ідентифікована кістка належала вівці. Звісно, за єдиною кісткою судити про переважання вівці на пам'ятці не можна. Проте, оскільки все ж вівця виявлена, можна припустити, що в археологічний період біля пам'ятки були відкриті безлісі площі, які їй підходять для випасу цих домашніх тварин.

Лише за таранною кісткою вівці встановлено зріст тварини у загривку. Він був 61 см. Щодо інших породних характеристик дрібної рогатої худоби, через високу фрагментованість матеріалу їх одержати не вдалося. Як і у випадку із коровою не було виявлено жодного рогового стрижня. Проте у цьому випадку робити припущення щодо безрогості порід неможливо з декількох причин. Якщо на пам'ятці все ж переважали вівці, то їхні рогові стрижні мають гіршу збереженість. Крім того, навіть у рогатих порід самки часто бувають безрогими.

Характеристику віку за станом стертості зубної коронки і проростання зубів можна зробити для семи особин. Із них три мали молочний Р₄, з них одна особина була молодшою одного року, дві особини були у віці 1–1,5 роки. Серед старших особин три мали вік 2,5–3 роки, одна особина була у віці 3–3,5 роки. За станом приростання епіфізів одна особина ідентифікована як молодша 10 місяців.

Свині належало 52 фрагменти кісток. Серед цілих – лише дрібні кістки кінцівок. Для чотирьох особин визначено стать. Усі вони були самками. З них одна була у віці близько двох років, ще одній близько одного року. Одну самку вдалося ідентифікувати просто як дорослу. Щодо інших не визначених за статтю особин, їхній вік був таким: по одній 1,5–2,5 роки, близько двох років, 2,5–3 і 3–3,5 роки, двом було близько 2,5 роки.

Кісток коня виявлено 80. Вид представлений усіма анатомічними частинами скелета. За єдиною нижньою щелепою коня вдалося

встановити, що вона належала самці віком 4–5 роки. Посткраніальні кістки загалом належали дорослим коням. Висота коня, визначена за однією плесною кісткою, становила 131,1 см, у зв'язку з чим кінь належав до малорослих, за класифікацією В. Вітта. За класифікацією тонконогості В. Топачевського, ця ж особина була тонконогою. Для чотирьох І фаланг також було встановлено індекс тонконогості. Три особини були напівтонконогими і одна – середньоноюю.

Кісток собаки знайдено три фрагменти. Хоч вони й не були цілими, проте слідів від гострих предметів на них не виявлено.

Дика мисливська фауна представлена оленем, кабаном, бобром, і, можливо, туром чи зубром, козулею і лосем. Про ідентифікацію кісток тура або зубра згадувалося раніше. Щодо останніх двох існує певний сумнів, адже сильно фрагментовані кістки лося подібні до оленьчих або коров'ячих, а фрагментовані кістки козулі легко переплутати із кістками дрібної рогатої худоби. Кістки оленя належали до м'ясних частин скелета. Їх виявлено вісім одиниць. Кісток кабана виявлено 13. Одна з них належала самцю. Зріст вдалося визначити для єдиної таранної кістки. Він становив 89,5 см у загривку. Кісток бобра знайдено три. За нижньою щелепою вдалося визначити вік тварини, який становив близько трьох років. Імовірних кісток козулі і лося знайдено по дві.

Таким чином, за результатами аналізу кісток ссавців можна стверджувати, що на Басівському городищі основою м'ясного раціону були домашні тварини. Мисливство також мало місце для існування, проте воно не набуло великого розповсюдження. Принаймні м'ясо диких тварин займало другорядну позицію в м'ясному раціоні мешканців городища. До хутряних звірів можна віднести бобра. Знахідка його вказує на близькість водойми. Кісток інших хутрових звірів не виявлено, проте це не означає, що полювання на них не велося. Як правило, кістки більшості впольованих хутряних звірів не потрапляють на пам'ятку у зв'язку із невживанням їхнього м'яса в їжу.